

VENKOVSKÉ OSÍDLENÍ

- **Úkol č. 1.** Přečtěte text a graficky v něm označte to, co už znáte (✓) a to, co je pro vás nového (+). Informace, které jsou v rozporu s tím, co jste věděl/a označte minus (-) a informaci, které nerozumíte nebo se chcete o ní dozvědět více, označte otazníkem (?)

✓ + - ?

Za venkovská sídla jsou v tradičním pojetí považována ta, jejichž obyvatelé vykonávají zemědělské činnosti. Tato sídla mají tedy původní zemědělské poslání, což se projevuje i na vnější podobě venkovských sídel. Zpravidla jde o venkovské usedlosti s propojením obytných a hospodářských částí.

Vývojem společnosti, především v ekonomicky vyspělých státech, se vytrácí zemědělský charakter venkovských sídel. Zemědělská činnost v těchto sídlech již není hlavní ekonomickou aktivitou. Podíl obyvatel zaměstnaných v zemědělství se snižuje a v ekonomicky vyspělých státech dosahuje i méně než 5 %.

Venkovské sídlo lze definovat z mnoha hledisek. Z urbanistického hlediska lze venkovské sídlo vymezit jako sídlo s typickou urbanistickou strukturou nízkopodlažní zástavby s vysokým podílem rodinných domů a s málo vyvinutou uliční sítí s dominantním prostorem návsi jako společenského a kulturního centra sídla.

Z architektonického hlediska můžeme venkovské sídlo vymezit jako sídla s dominancí nízkopodlažní zástavby v individuálních rodinných domech, které nemají vybudován parter určený k obchodní činnosti nebo ke službám. Venkovský dům je doplněn rozsáhlejším hospodářským zázemím, které sloužilo původně pro zemědělskou prvovýrobu (chlévy, stáje), v současnosti slouží k zabezpečení provozu domu. Pro tradiční venkovský dům je typické vymezení dvora a zahrady s výrazně oddělenými funkcemi.

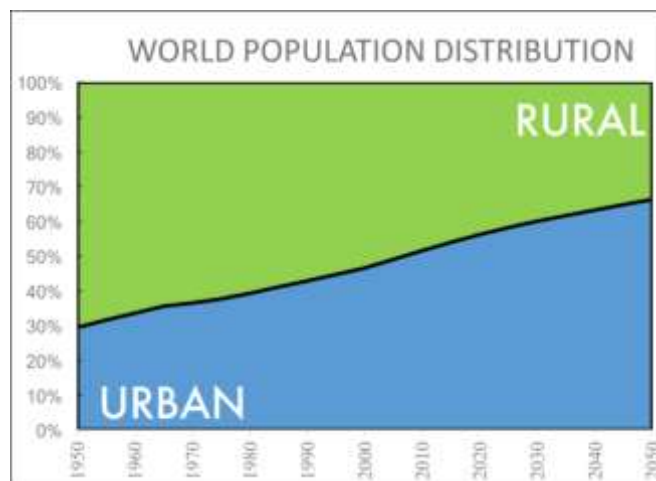
Podle sociálního hlediska je to takové sídlo, kde existují mnohem užší sociální kontakty mezi jednotlivými obyvateli sídla, kde existuje dlouhodobá neformální sociální kontrola a participace.

Z ekonomického hlediska jde o takové sídlo, kde dominantní nebo rozhodující činností je zemědělství a primární výroba potravin a kde významný podíl ekonomicky aktivních osob vyjíždí do zaměstnání mimo toto sídlo.

Ze statistického hlediska je venkovské sídlo takové sídlo, které má méně než konvenčně stanovený počet obyvatel. Pro typicky českou strukturu osídlení je tato konvenční hranice 3000 obyvatel, v některých evropských státech je toto konvenční hledisko nastaveno až na velikost 5000 obyvatel nebo i více.

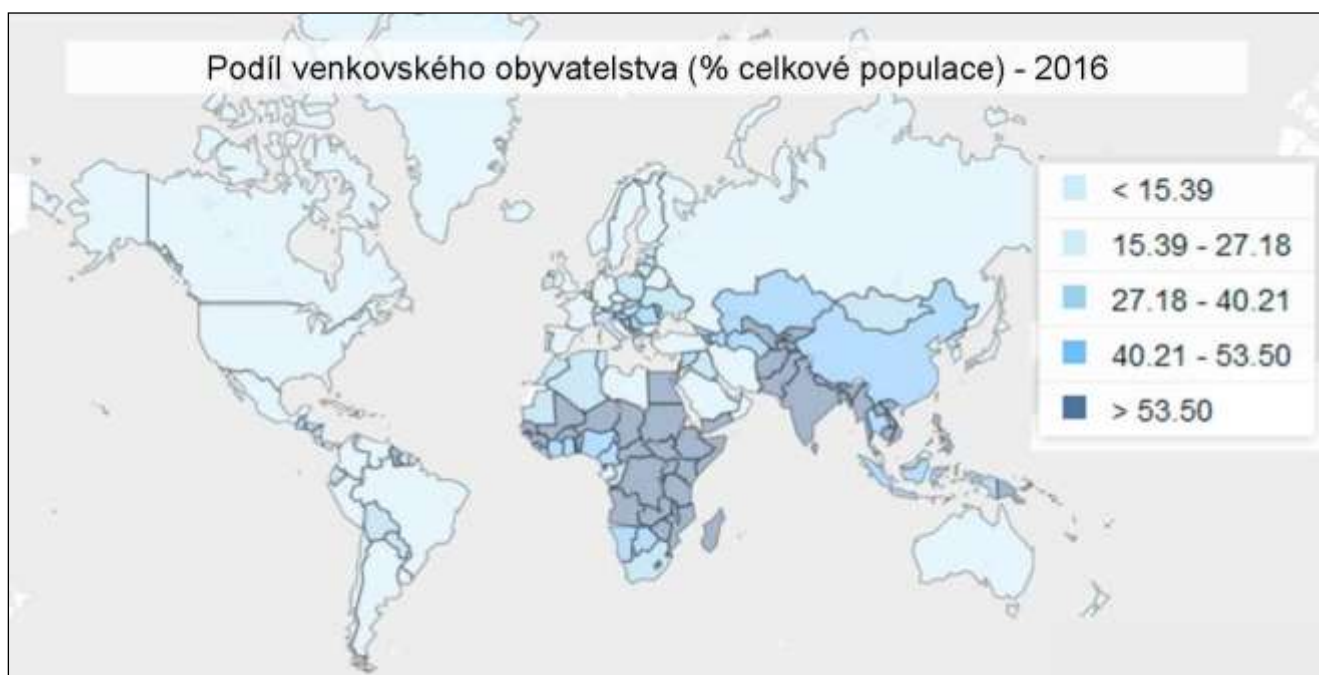
Definovat pojem venkovské sídlo je s ohledem na nejednoznačnost výše uvedených hledisek složité. Za venkovská sídla můžeme považovat ta sídla, která mají kromě původní zemědělské funkce i další funkce (např. obytnou, rekreační, průmyslovou, obslužnou). Důležitým znakem venkovského sídla je to, že neposkytuje žádné služby obyvatelům okolních sídel a nevytváří si tedy žádné zázemí, což je typické pro města.

Počet obyvatel žijících na venkově je z celosvětového hlediska podobný, jako počet obyvatel ve městech (graf na obr. č. 1). U rozvinutých zemí tomu tak nebývá. Na mapě (obr. č. 2) je vidět vysoký podíl venkovského obyvatelstva především v hospodářsky méně vyspělých zemích. U ekonomicky vyspělých zemí je tento podíl zpravidla nižší než 15 %. Na grafu (obr. č. 1) je patrný proces urbanizace ve světě, kdy dochází k poklesu podílu venkovského obyvatelstva a roste počet obyvatel žijících ve městech. Stále však zhruba polovina obyvatel planety žije ve venkovském prostoru (rural). Je to z velké části ovlivněno nejlidnatějšími asijskými státy (Čína, Indie, Bangladéš, Indonésie, Pákistán), ve kterých se podíl rurálního obyvatelstva pohybuje mezi 40–80 %. Venkovský prostor zabírá přibližně 85% ekumeny, tedy drtivou většinu osídlené plochy Země. Můžeme tedy konstatovat, že venkovská sídla jsou navzdory vývoji společnosti zatím stále nejběžnější sídelní formou.

Obr. č. 1: Graf procesu urbanizace ve světě (1950–2050)

Obr. č. 2: Podíl venkovského obyvatelstva ve světě

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Jan Zicha.

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz, ISSN: 1802-4785.

Provozuje Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV).

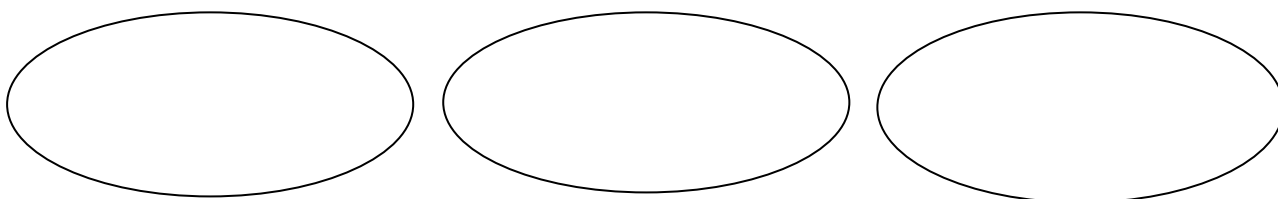
Venkovské osídlení je tvořeno sídly různé velikosti, funkce i vnitřního uspořádání. Podle velikosti se zpravidla rozlišují tři kategorie venkovských sídel. Samoty jsou izolované obydlí s větším odstupem od okolních usedlostí. Prostor mezi nimi je zpravidla vyplněn polem, loukou nebo lesem. Mají často zemědělský charakter (např. farma, salaš), ale mohou mít i jinou funkci (mlýn, turistická chata, hájovna). Druhou kategorií jsou vsi, které jsou seskupením malého počtu usedlostí. Třetí kategorií jsou vesnice s větším počtem usedlostí, většinou původně zemědělského charakteru.

Na základě výskytu samot v určitém území a vzájemného poměru mezi vskami a vesnicemi rozlišujeme dva typy venkovského osídlení: seskupené a rozptýlené (disperzní). Venkovská sídla rozptýlená převažují v Severní Americe, Austrálii a Jižní Africe, kde najdeme rozptýlené zemědělské statky a velmi vzdálené zemědělské usedlosti, farmy. V Evropě se vyskytují rozptýlená venkovská sídla např. v členitém terénu s méně úrodnou půdou (Alpy, Beskydy). Seskupená venkovská sídla najdeme hlavně v Evropě, Asii a Africe. Půda je zde zpravidla na rozdíl od disperzních sídel rozdělena na menší zemědělské pozemky.

V současné době se mnoho tradičních venkovských sídel stává obytným zázemím dostupných měst, ve kterých jejich obyvatelé nacházejí svou obživu, za kterou dojíždějí. Vesnická sídla v okolí velkých měst se tak mnohdy stávají jejich suburbii. Suburbanizací se město geograficky rozšiřuje a z příměstských částí se stávají nové geografické části města. Jedná se o proces stěhování obyvatelstva a jeho aktivit z jádra města do jeho zázemí.

➤ **Úkol č. 2: Vytvořte tři množiny pojmů, které k sobě patří**

Osada, velký počet usedlostí, izolovaná obydlí, vska, salaš, malý počet usedlostí, hájovna, vesnice.

➤ **Úkol č. 3: Z každé dvojice tvrzení označte jedno pravdivé**

1a) Vesnická sídla můžeme v dnešní době považovat za multifunkční, a především ve vyspělých zemích začínají poskytovat služby i okolním sídlům.

1b) Vesnická sídla především ve vyspělých zemích ztrácejí zemědělský charakter a slouží především k bydlení a rekreaci.

2a) V Evropě převažují seskupená vesnická sídla s menšími zemědělskými pozemky. Rozptýlená venkovská statky najdeme např. v členitém reliéfu s méně úrodnou půdou.

2b) V Evropě převažují rozptýlená vesnická sídla s menšími zemědělskými pozemky. Seskupená venkovská sídla najdeme např. v Alpách.

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Jan Zicha.

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz, ISSN: 1802-4785.

Provozuje Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV).

3a) Suburbanizace je proces stěhování rezidenčních, komerčních a dalších funkcí z jádrového města do jeho zázemí.

3b) Suburbanizace je proces stěhování obyvatelstva a jeho aktivit z jádra města na venkov.

4a) Největší podíl venkovského obyvatelstva mají státy v regionech jižní a jihovýchodní Asie, střední a východní Afriky.

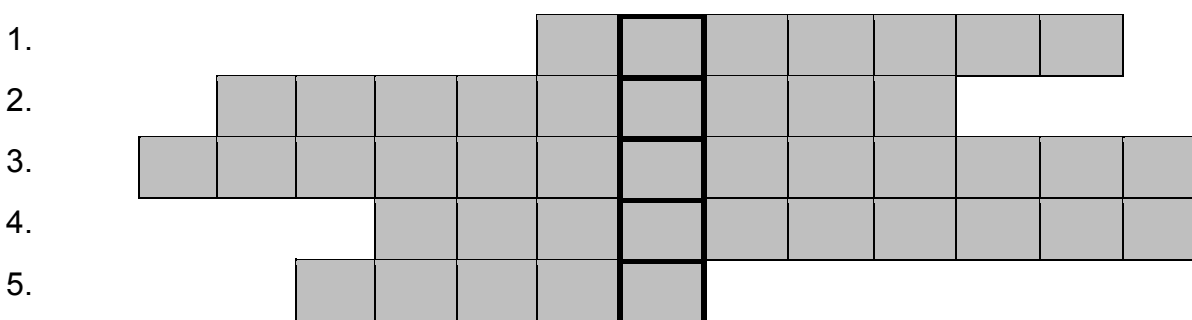
4b) Nízkou míru urbanizace mají státy v oblastech jižní a JZ Asie, střední a východní Afriky.

➤ Volitelný úkol

Doplňovačka

Tajenka: Kruhovitá oplocená vesnice pastevců v Africe.

1. Trvale osídlená část Země
2. Rozptýlené (osídlení)
3. Proces stěhování obyvatelstva a jeho aktivit z jádra města do jeho zázemí
4. Proces koncentrace obyvatelstva do měst
5. „Venkovský“ – cizím slovem

Použité literatura:

1. Anděl, Jiří. a kol.: Makroregiony světa. Regionální geografie pro gymnázia. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2010. ISBN 978-80-86034-78-2.
2. Halás M. a kol.: Základy geografie a sídel 2. Univerzita Palackého v Olomouci, katedra geografie.
3. Katedra urbanismu a územního plánování. Venkovské osídlení. [online]. 2018. [cit. 2018-01-29]. Dostupný na [www: <http://www.uzemi.eu/pojmy/venkovsk%C3%A9%20os%C3%ADlen%C3%AD>](http://www.uzemi.eu/pojmy/venkovsk%C3%A9%20os%C3%ADlen%C3%AD).
4. Klímová, Eva. Školní atlas světa. Praha: Kartografie Praha, 2007. 2. vyd. ISBN 978-80-7011-925-9.
5. Matoušková, Alena a kol.: Geografie pro střední školy. Socioekonomická část. Praha: SPN, a.s. 2014. ISBN 978-80-7235-545-7.

Zdroje obrázků:

1. Obr. č. 1. Akantamn. Historical global urban – rural population trends.png. svg [online]. 2018. [cit. 2018-01-29]. V licenci Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 dostupný na [www: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Historical_global_urban_-_rural_population_trends.png>](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Historical_global_urban_-_rural_population_trends.png).
2. Obr. č. 2. The world bank. V open licenci dostupné na [www: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS?end=2016&start=2016&view=map>](https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS?end=2016&start=2016&view=map).

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Jan Zicha.

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz, ISSN: 1802-4785.

Provozuje Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV).

Řešení

Úkol č. 2

*osada, izolovaná obydlí,
hájovna, salaš*

víska, malý počet usedlostí

*vesnice,
velký počet usedlostí*

Úkol č. 3

1b, 2a, 3a, 4a

Doplňovačka:

1.					E	K	U	M	E	N	A		
2.		D	I	S	P	E	R	Z	N	Í			
3.	S	U	B	U	R	B	A	N	I	Z	A	C	E
4.				U	R	B	A	N	I	Z	A	C	E
5.			R	U	R	A	L						

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Jan Zicha.

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz, ISSN: 1802-4785.

Provozuje Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV).